

ERHVERVENES SAMFUNDSMÆSSIGE UDBYTTE.

Af H. N. Skade.

I. Indledende Bemærkninger.

Nationalformue og Nationalindkomst er Begreber, som man ikke kan nærme sig med for stor Forsigtighed, hvad enten det drejer sig om den teoretiske Definition eller den statistiske Beregning. De teoretiske Vanskeligheder fremgaar umiddelbart af, at det næsten vil være umuligt at finde to økonomiske Forfattere, som har defineret Begreberne ganske paa samme Maade. Og Uoverensstemmelserne er ikke smaa, idet Standpunkterne strækker sig ligefra fuldstændig Underkendelse af disse Begrebers Værdi og til Opstilling af omhyggeligt gennemtænkte Systemer, der tager alle Samfundets Funktioner og Muligheder i Betragtning. Et Eksempel paa det førstnævnte Yderpunkt kan gives ganske kort ved følgende Citat fra nogle Udtalelser, hvormed Forhandlingerne i „Verein für Sozialpolitik“s teoretiske Underudvalg angaaende Emnet „Volksvermögen und Volkseinkommen“ paa Foreningens Møde i Wien 1926 sluttedes af Lederen, Prof. Karl Diehl: Nach unserer Kritik wird wohl der letzte Rest von Hochachtung gegenüber Versuchen, eine einfache Summe für Volkseinkommen und Volksvermögen zu nennen, verschwunden sein“.

Med Hensyn til selve Beregningerne støder man uanset det teoretiske Udgangspunkt altid paa store, ofte uoverstigelige Vanskeligheder, idet det statistiske Materiale har store Mangler, selv naar de snævraste Definitioner anvendes.

Overfor kategoriske Udtalelser om, at den teoretiske Økonomi ikke kan anvende de Beregninger af Nationalindkomst og -formue, der fremkommer, kommer ingen, der beskæftiger sig med saadanne Beregninger, udenom grundigt at undersøge, om Kritikken er berettiget.

I det store og hele er den berettiget. Den fuldkomne Usikkerhed, som endnu hersker paa dette Omraade, gør næsten altid Beregningernes Værdi stærkt problematisk. Ønsker man at benytte en foreliggende Opgørelse af en Nationalformue eller -indkomst, maa man paa Grund af den begrebsmæssige og statistiske Usikkerhed forinden skaffe sig en Mængde nærmere Oplysninger. Man maa vide, hvilke Arter af Indtægt eller Formue der er medregnet, hvilket statistisk Materiale der er anvendt, og hvilke Skøn der har maattet foretages. Og selv om man ved dette, vil det ofte være uforsvarligt at anvende Resultatet til andre Formaal end det bestemte, man har haft for Øje under Udarbejdelsen, det være sig Pantesikkerheden, Skatteevnen, Velstandsniveaue, Sammenligninger over kortere Aaremaal, over længere Perioder, mellem Befolkningens Dele, mellem forskellige Nationer osv.

Man kan sige, at uden et nøje Kendskab til Enkelthederne i og Forudsætningerne for — og man kan tilføje Formaalet med — Beregningerne, er disse mere vildledende end vejledende. En Angivelse af et Lands Nationalformue eller -indtægter uden meget indgaaende nærmere Forklaringer er i bedste Fald uden Værdi. De foreliggende Beregninger bærer tydeligt nok Sporene af disse Vanskeligheder, idet Tallene, saafremt der er foretaget Sammenligninger mellem forskellige Aar eller forskellige Lande, i Reglen er beregnet af samme Forfatter, antagelig paa Bekostning baade af Førstehaandskendskab og dermed Paalidelighed og af Uejlighed.

En Redegørelse for de forskellige Teorier og Metoder vilde give den nødvendige Dokumentation af ovenstaaende. Dette kan dog ikke ske her, men de efterfølgende Betragtninger angaaende en bestemt Teori med de tilsluttende Beregninger vil give et vist Overblik over Mangfoldigheden saavel af Problemerne som af Løsningerne.

Det er ikke vanskeligt at forstaa Skarpheden i den fremkomne Kritik. Snarere kan det forbavse, at Arbejdet med at give et talmæssigt Udtryk for Nationalformue og -indkomst stadig foregaar ganske uberørt af de fundamentale Svagheder, der vitterligt er til Stede. Her støder vi imidlertid paa disse Beregningers egentlige raison d'être: Tallene fordres. Det gaar med dette som med saa mange andre statistiske Opgaver, et Problem trænger sig paa af en eller anden Aarsag — berettiget eller uberettiget — og en Løsning bliver nødvendig. Løsningen maa saa findes med eller uden et almindeligt anerkendt Grundlag. Som Følge af et saadant Pres er National-

formue og -indkomst blevet beregnet Gang paa Gang i de forskellige Lande, ofte til liden Nytte, og Beregningerne vil fortsætte.

Selv om den praktiske Statistik ikke altid har Brug for og i mange Tilfælde er afskaaret fra at nyttiggøre et økonomisk-videnskabeligt Grundlag for sit Arbejde, maa det bestemt hævdes, at det paa det heromhandlede Omraade er af afgørende Betydning, at der udarbejdes Regler for Arbejdet, som er uangribelige fra den økonomiske Teoris Side. Dette følger allerede af Spørgsmaalets overordentlig indviklede Karakter, som vi senere skal beskæftige os med, men er tillige begrundet ved dets Betydning. Allerede nu har disse Beregninger Interesse udover det rent statistisk beskrivende; det ses blandt andet af den Rolle, saadanne Opgørelser har spillet ved Krigsgældsforhandlingerne, og der er al mulig Sandsynlighed for, at Fremtiden i forøget Omfang vil faa Brug for Oplysninger af denne Art. Selv om de økonomiske Dispositioner vel ikke overalt kommer til at staa i den nationale Planøkonomis Tegn, er det dog sandsynligt, at de voksende Bestræbelser for at skaffe sig Overblik over de økonomiske Fænomener vil fremkalde Kravet om en nøjagtig Maalestok for et Samfunds samlede Formuegoder og dets udnyttede og latente Produktionskraft.

Med de nuværende Hjælpemidler er man faktisk ikke i Stand til at foretage de fornødne Beregninger paa tilstrækkelig nøjagtig Maade. Naar Begreberne Nationalformue og -indkomst er kommet saa stærkt i Miskredit, er det, fordi man har lagt forkert Betydning i dem, og man kan roligt sige, at Aarsagen er Indkomst- og Formueskatten. Man har naturligt nok været stærkt fristet til at mene, at man i Skatteansættelserne havde faaet et brugeligt Grundlag for Beregningen af samtlige Enkeltindkomster. Dette er imidlertid kun i højst ufuldkommen Grad Tilfældet. Endvidere er Privatindtægts Begreb overført paa Samfundet med større Sikkerhed, end Materialet tillader. Tilstedeværelsen af Skatteindtægterne har pacet disse Opgørelser for langt frem.

Efterhaanden som andre Dele af den økonomiske Statistik, f. Eks. Produktions-, Drifts-, Omsætnings- og Forbrugsstatistik, udvikles, fremkommer der imidlertid et bedre egnet Materiale, til hvilket man kun behøver at benytte Indkomststatistikken som Supplement. Endnu er disse Grene ikke tilstrækkeligt ydedygtige, men med den øjeblikkelige Udvikling paa dette Omraade er det vel kun et Tidsspørgsmaal, naar de bliver det.

Selv om Kravene til Erhvervsstatistikken vel ikke vil vokse i samme Grad, som det er sket for Befolkningsstatistikens Vedkommende, er det dog i denne Henseende ganske oplysende at sammenligne de første løse Beregninger af Indbyggerantallet med de nuværende detaillerede Tællinger.

Men selv om de statistiske Oplysninger ikke er tilfredsstillende for Formaalet, vil det allerede nu være af stor Betydning at have den principielle Side i Orden, dels for at kunne udnytte det forhaandenværende Materiale paa bedst mulig Maade og dels for at have en Rettesnor under Forbedringen af Statistikken. En internationalt anerkendt Definition af Nationalformue og Nationalindkomst bør derfor tilvejebringes jo før des bedre. Definitionen bør først og fremmest være teoretisk korrekt, men dernæst bør den give Anvisning paa, efter hvilke Regler Statistikken foreløbig kan foretage de nødvendige Skøn eller Udeladelser. Det vil sikkert være rigtigt samtidigt at indføre andre Betegnelser end de hidtil benyttede, i hvert Fald for Indkomstens Vedkommende.

I det følgende er Nationalindkomsten først bestemt begrebsmæssigt, og dernæst er paa dette Grundlag foretaget en Beregning af de enkelte Erhvervs og øvrige Samfundsfunktioners Andel i Fremskaffelsen af den danske Nationalindkomst, saaledes at en samlet Sum ikke søges, men Vægten udelukkende er lagt paa Forholdet mellem de enkelte Samfundsfunktioners Indsats. Den anvendte Definition og Metode falder paa Hovedpunkterne sammen med de i Artiklen „Volkseinkommen“ i Handwörterbuch der Staatswissenschaften, 4. Udgave af Wilhelm Winkler hævdede Synspunkter vedrørende den reale Metode til Beregning af Nationalindkomsten. Denne Metodes Brugbarhed er afhængig af Kvaliteten af det statistiske Materiale. Dette lider dog endnu af saa store Mangler, hvilken Beregningsmaade man end anvender, at det ikke med Bestemthed kan paavises, hvilken Fremgangsmaade der i Øjeblikket giver det bedste tal-mæssige Resultat.

Nationalindkomsten er Summen af de økonomiske Goder og Tjenesteydelser, som er tilgaaet Samfundet med Fradrag af den samfundsmæssige Udgift. Den nærmere Bestemmelse af, hvilke økonomiske Goder og Tjenesteydelser der hører med til Nationalindkomsten, og Beregningen af dens Størrelse kan foretages efter to væsentlig forskellige Principper, nemlig med Udgangspunkt i Enkeltindtægterne, den saakaldte personlige Metode, eller med Udgangspunkt i selve Tingene, Goder og

Tjenesteydelser, den reale Metode. Anvendes den sidstnævnte Fremgangsmaade, maa man sondre mellem, om Tingene konstateres i Produktionen eller i Forbruget¹⁾). Efter den personlige Metode foretager man en Opsummering af Enkeltindtægterne, private og offentlige, og efter den reale Metode beregner man direkte Værdien af de producerede, henholdsvis konsumerede Goder og Tjenesteydelser. Naar vi her forudsætter, at ikke alene Beregningen, men ogsaa den detaillerede Definition af Nationalindkomsten er afhængig af den anvendte Metode, ligger heri, at Fremgangsmaaderne er saa forskellige, at faktisk kun de mest summariske af de anvendte Begreber dækker hinanden. Skønt det principielt maa fastholdes, at der ikke kan være Tale om forskellige Størrelser af Nationalindkomsten, vil det dog være ret vanskeligt at faa den detaillerede Definition og Resultatet af Beregningerne til at dække hinanden efter de to Metoder.

I de efterfølgende Beregninger er anvendt den reale Metode med Udgangspunkt i Produktionen. Denne Fremgangsmaade er anvendt blandt andet af den Grund, at Formaalet her er at udlede de enkelte Erhvervs og andre Samfundsfunktioners Andel i Tilvejebringelsen af Samfundets Fornødenheder. Den reale Metodes Produktionssynspunkt egner sig bedre for dette Formaal end den personlige Metodes Ejersynspunkt. Som der senere vil blive Lejlighed til at uddybe, maales et Erhvervs samfundsmæssige Indsats ikke saa godt ved Driftsherrers, Arbejderes og andre beskæftigedes samlede Indtægt som ved Produktionens Nettoudbytte. Da vi altsaa i det følgende principielt vil operere med Produktionsudbyttet, vil vi foretrække at anvende Betegnelsen Samfundsmæssigt Udbytte i Stedet for Nationalindkomst. Desværre er det statistiske Materiale util-

¹⁾ Den mest detaillerede Beregning af Danmarks Nationalindkomst efter den personlige Metode er „Danmarks Driftsregnskab“, udarbejdet af Fuldmægtig, cand. polit. Torkil Kristensen og udgivet af Dansk Arbejde.

Blandt de mere sjældent forekommende Beregninger efter den reale Metode giver følgende to Arbejder Læseren Lejlighed til at følge Beregningerne og Ræsonnementerne i Enkeltheder, særlig for den førstnævntes Vedkommende, nemlig Friedrich von Fellner: *Das Volkseinkommen Österreichs und Ungarns*, trykt i *Statistische Monatschrift XXI*. Aargang 1916, og Indledningen til den engelske *Census of Production 1907*. F. v. Fellner tager Udgangspunkt i Produktionen og supplerer i stort Omfang Beregningerne med Indkomststatistik. Personlige Tjenesteydelser herunder de liberale Erhverv er af teoretiske Grunde helt ladt ude af Betragtning. I *Census of Production* benyttes Produktionsoplysningerne til at beregne Vareforbruget i udvidet Forstand, hvortil lægges de personlige Tjenesteydelser, beregnet efter Indkomststatistikken.

strækkeligt, hvorfor vi i temmelig stort Omfang maa benytte Indkomststatistikken og lejlighedsvis Konsumstatistik. Alle tre Metoder maa altsaa anvendes jævnsides.

Det samfundsmæssige Udbytte er i Følge Definitionen et Nettoudbytte, der fremkommer ved at gøre visse Fradrag i Bruttoudbyttet. Bruttoudbyttet kan deles i følgende 4 Grupper: Varer produceret her i Landet, Brugsydelser, f. Eks. Beboelse, Tjenesteydelser, f. Eks. Husgerning, Lægevirksomhed, kirkelig Virksomhed og endelig Resultaterne af Forholdet til Udlandet, som kræver en nærmere Redegørelse, hvorom senere. Fradraget, den samfundsmæssige Udgift, er ethvert Forbrug af økonomiske Goder ved Frembringelsen af Bruttoudbyttet.

Det samfundsmæssige Udbyttes første Gruppe omfatter de her i Landet producerede Varer. Bruttoudbyttet omfatter Værdien af samtlige producerede Varer. Konstateringen af den samfundsmæssige Udgift ved Produktionen kan vises ved et Eksempel fra en industriel Vareproduktion, Fremstilling af Margarine. Den samlede Margarineproduktion kan ikke indgaa i Samfundsudbyttet, da Værdier af forskellig Art er forbrugt under Produktionsprocessen. Bruttoudbyttet er Salgsværdien af Aarets Produktion af Margarine. Som Udgift fradrages Olie og samtlige andre indkøbte Raavarer, endvidere Brændselsforbruget, Værdiforringelsen som Følge af Slid paa Maskiner og Bygninger samt en Del Administrationsudgifter, f. Eks. Assurance og Reklame. Alt dette er opbrugt under Produktionen, det indgaaer i Produktets Værdi og skal fradrages i Bruttoudbyttet. Det er imidlertid kun fra Margarineindustriens Synspunkt, at det er Udgifter. Fra et samfundsmæssigt Synspunkt er dette kun ubetinget Tilfældet med Hensyn til den Del, der er indført fra Udlandet uden senere Bearbejdning. Den her i Landet indkøbte Del af Raavarerne og Tjenesteydelserne bestaar derimod helt eller delvis af indenlandske Værdier. Disse Andele i det samfundsmæssige Udbytte kommer frem ved lignende Beregninger for de Erhvervsgrene, der leverer Margarineindustriens Raastoffer og Tjenesteydelser som sine Færdigprodukter. F. Eks. opgøres Olieindustriens samfundsmæssige Udbytte ved, at den producerede og til Margarinefabrikkerne solgte Olie tages som Bruttoudbytte, og derfra trækkes de indkøbte Raastoffer. Med Hensyn til de nævnte Tjenesteydelser kommer den Del af Assurancen, som overskrider det materielle Tab, frem som Forsikringsvirksomhedens Overskud, og den Del af Reklameudgifterne, der er samfundsmæssigt Udbytte, kommer frem i

Beregningene for de forskellige Erhverv, til hvilke Reklameudgiften gaar, Blade, Annoncebureauer, Skiltefabrikker m. m. — Ved lignende Beregninger for alle enkelte Grene af Industri og Haandværk, for Landbrug m. m. faar man ved Sammenlægning det samlede samfundsmæssige Udbytte af hele Vareproduktionen, og man faar udskilt de Tjenesteydelser, der stammer fra andre Erhverv. Beregningen maa foretages saaledes, at alle de Tjenesteydelser, hvis samfundsmæssige Udbytte bliver Genstand for Beregning som særligt Erhverv, bliver fradraget og heller ikke flere, da ellers nogle Poster bliver medregnet to Gange, andre slet ikke.

De indenlandske Produktionsafgifter paa Øl, Spiritus, Sukkervarer og Tobaksvarer, som paalignes det færdige Produkt, bør fradrages Bruttoudbyttet i vedkommende Industrier. Deres Virkning er nemlig i det væsentligste den, at de forhøjer Prisen med Afgiftens Beløb, hvilken Forhøjelse ikke vedrører Produktionsprocessen, men kun er en Forbrugsafgift i Forbindelse med denne Produktion.

Til Vareproduktionen i videre Forstand hører de Erhverv, der beskæftiger sig med Varehandel og -transport. Den samlede Varehandels Bruttoudbytte er Differencen mellem Værdens Indkøbspris og faktiske Salgspris, og den samfundsmæssige Udgift er Erhvervets Udgift til Butiksløje (eller endnu bedre Vedligeholdelse og Amortisation af Butikker m. m., da Udlejning af Forretningslokaler ellers maa opstilles som et særligt Erhverv), Belysning, Opvarmning, Assurance, Reklame og andre Tjenesteydelser fra andre Erhverv. Desværre mangler det statistiske Materiale ganske, saaledes at man her maa tage sin Tilflugt til Indkomststatistikken. Varetransportens Bruttoudbytte er den samlede modtagne Betaling. Værdiberegningen for Vareproduktion og Handel maa være foretaget saaledes, at Dobbeltregninger overfor Transporten undgaas. F. Eks. maa Værdien af en Vare, som forsendes fra en Produktions- til en Handelsvirksomhed, være ansat saaledes, at Producentens Salgspris er exclusive og Forhandlerens Købspris inclusive Transportudgifter. Fradraget skal bestaa af Vedligeholdelse og Amortisation af Transportanlæg og -materiel, en Del Administrationsudgifter samt Tjenesteydelser fra andre Erhverv. Beregningen er i det følgende gennemført paa denne Maade for de forskellige Transportgrene.

Den anden Gruppe omfatter Brugsydelser. Herved forstaaes Værdien af den aarlige Udnyttelse af Samfundets varige Brugs-goder. Medens Produktivkapitalen (Maskiner m. m.) hovedsagelig

afnyttes i Vareproduktionen og indgaar i dennes samfundsmæssige Udbytte, bestaar Udbyttet af Brugskapitalen i Forbrugernes aarlige Afnyttelse; denne Værdi indgaar ikke i Vareproduktionen og maa beregnes særskilt. Brugskapitalen, hvis vigtigste Form her i Landet er Beboelseshuse, afnyttes ligesom Produktivkapitalen over en Aarrække, og det aarlige samfundsmæssige Udbytte er den aarlige Bruttoydelse med Fradrag af den med Driften forbundne samfundsmæssige Udgift.

For alle Brugsgoder, som ikke forbruges paa en Gang, bør en aarlig Ydelse altsaa indgaa i Samfundsudbyttet. Man bør imidlertid af praktiske Grunde foretage vidtgaaende Indskrænkninger. Det vil dog være forkert at gaa saa langt som til at udelade alle de Poster, der i Skatteansættelsen ikke skal medregnes i Formuen og altsaa ikke faar Indflydelse paa Indtægten efter Skattestatistikken. F. Eks. vilde den overordentlig betydelige Brugskapital, som staar i Indbo, i saa Fald ikke komme til at paavirke Samfundsudbyttet. Foruden den absolutte Fejl i Tallets Størrelse, som Udeladelsen af Indbo vilde foraarsage, vilde der fremkomme relative Fejl ved Sammenligninger mellem et Samfund paa forskellige Tidspunkter og mellem forskellige Samfund. Man tænke sig blot Forskellen mellem den Rolle, Bølgernes indre Udstyrelse spiller i de forskellige Klimaer og under forskelligt Kulturniveau. Den aarlige Ydelse af de varige Brugsgoder udtrykker en ikke ringe Del af Forskellen i Levevis mellem et med varige Bekvemmeligheder vel udstyret Samfund og et fattigt eller nøjsomt Samfund. En Omstændighed, der ogsaa taler for at medtage Indbo, er det voksende Afbetalings salg og den stigende Udlejning af Indbogenstande. Saafremt et voksende Kvantum Indbo ejes og „drives“ af erhvervsdrivende, vil Samfundets Skatteindtægt stige, selv om den samlede Mængde Indbo ikke er forøget. Dette Forhold har iøvrigt endnu større Betydning for Beregningen af Formuen end for Indkomsten. I en isoleret Opgørelse som nærværende, hvor der ikke er Tale om Sammenligninger med andre Lande eller andre Perioder, foretrækker vi dog at undlade de usikre Beregninger af Indboets aarlige samfundsmæssige Ydelse.

Vi skal nu omtale de vigtigste varige Brugsgoder, hvis Ydelser bør medtages i Beregningen af samfundsmæssigt Udbytte. Beboelsesbygninger medregnes ubetinget. Bruttoudbyttet er den betalte eller — i egen Ejendom — beregnede Husleje, og Fradraget er Vedligeholdelse og Amortisation og nogle Administrationsomkostninger. Bygninger til erhvervsmæssigt

Brug er derimod en Del af Produktivkapitalen og indgaar som saadan i Erhvervenes Produktionsudbytte. Saafremt man imidlertid foretrækker at udskille Drift af Forretningsbygninger som et selvstændigt Erhverv, eller rettere Samfundsfunktion, maa det paagældende Erhverv, som bruger Bygningerne, ikke alene fradrage Amortisation og Vedligeholdelse m. m., men hele Lejeværdien af de benyttede Bygninger, og Udbyttet af samtlige Bygninger til erhvervsmæssigt Brug beregnes da paa lignende Maade som for Beboelse. Teoretisk finder man paa denne Maade Erhvervsbygningers samfundsmæssige Udbytte ligesom for Beboelsesbygninger, men i Praksis lader det sig ikke gøre i Øjeblikket. Hvis det var muligt, vilde man paa denne Maade udskille den Del af Produktionsprocessen, som bestaar i at stille Erhvervsbygninger til Disposition, fra den øvrige Erhvervsvirksomhed og derved konstatere denne Funktions samfundsmæssige Værdi.

Der ligger en særlig Vanskelighed deri, at visse Kapitalgenstande samtidig er Brugsgoder og Produktivkapital. Da Kapitalens Ydelse i sidstnævnte Egenskab jo som ovenfor omtalt indgaar i et eller andet Produkt og derfor ikke maa medregnes selvstændigt i det samfundsmæssige Udbytte, staar man overfor den vanskelige Opgave at foretage en Adskillelse. Dette Problem foreligger i et vist Maal med Hensyn til kombinerede Forretnings- og Beboelsesejendomme og i endnu højere Grad ved kombinerede Forretnings- og Beboelseslejligheder. Det sidste stiller en meget vanskelig statistisk Opgave, men Opgaven er endnu vanskeligere med Hensyn til flere af Samfundets andre Grupper af vigtige varige Brugsgoder, f. Eks. Biler, Telefoner, Jernbaner, Veje. I mange Tilfælde vil man have Holdepunkter for en Adskillelse af de to Arter af Ydelse, f. Eks. med Hensyn til Person- og Fragt-biler, Passager- og Godstransport paa Jernbanerne, men hvor Brugsydelsen og den produktive Ydelse er knyttet til den samme Kapitalgenstand, og der ikke foreligger en Betaling, som kan give Vejledning, vil en Fordeling være uigennemførlig, selv et Skøn meget usikkert. Specielt af Hensyn til Illustration af det begrebsmæssige gennem Praksis vilde det være værdifuldt, om disse produktive Brugsydelser kunde holdes adskilt fra de egentlige Brugsydelser af samme Art, f. Eks. Jernbane- og Vejtransport i erhvervsmæssigt Øjemed fra Lystrejser og Erhvervstelefonering fra anden Telefonering, men Vanskelighederne er her saa store, at dette Problem kun er løseligt berørt i Beregningerne. Vi har altsaa i de følgende Beregninger undladt at udskille de

egentlige Brugsydelser, som interesserer os her, vi kan maaske kalde dem de personlige Brugsydelser, fra de produktive Brugsydelser af samme eller omtrent samme tekniske Art, men nøjes med at beregne det samlede samfundsmæssige Udbytte af henholdsvis Jernbanetransport, Sporvejsdrift, Vejtransportens forskellige Funktioner, Søfart, Havnedrift, Flyvning, Post og Telegraf, Telefon. Et samlet Beløb for personlige Brugsydelser, som kunde jævnstilles med Beløbet for den første Hovedgruppe, Vareprodukterne i videre Forstand, kan altsaa ikke beregnes undtagen ganske skønsomt¹⁾.

De foran nævnte er ved Siden af Indbobyttelse de vigtigste Brugsydelser, men Brugsydelser og Tjenesteydelser kan i Praksis ofte ikke skilles fra hverandre. Til Samfundets Brugsydelser maa dog absolut — i Analogi med Indbo — henregnes alle æstetiske og andre kulturelle Værdier, uanset om de er i privat eller offentlig Eje, f. Eks. Museer, Biblioteker, Slotte, Parker m. m. Her er vi dog inde paa Omraader, hvor den økonomiske Vurdering af Udbyttet frembyder uoverstigelige Vanskeligheder. I Reglen har vi kun Udgifterne at gaa efter. Herom nærmere ved Beregningerne.

De sidstnævnte Former af Brugskapital giver Anledning til nærmere at præcisere Forskellen mellem det privatøkonomiske og det samfundsmæssige Synspunkt for Brugsydelse. Medens man ud fra det førstnævnte Standpunkt umiddelbart vil anse erhvervsmæssigt drevne Brugskapitalgoder, f. Eks. Beboelse til Udlejning, Drosker, Teatre, for indtægtsgivende og kun ved en Abstraktion kan faa Genstande i privat Eje, som giver samme Indtægt gennem en sparet Udgift, ind under den samme Betragtning, er det ud fra det samfundsmæssige Synspunkt, som holder sig til Tingene selv uanset Ejerforholdet, indlysende, at Nyttens af Kapitalgoder til samme Brug skal medregnes i det samfundsmæssige Udbytte, hvad enten de tilhører erhvervsdrivende, private Husholdninger eller det Offentlige. Den reale Metode vil altsaa opstille Problemerne langt klarere end den personlige; det vil ikke være tvivlsomt, at baade Droskebiler og Selvejerbiler, baade Lejehuse og Privatvillaer, baade Kæmpehvalforevisninger, billige offentlige Museer og helt gratis benyttede offentlige Foranstaltninger, f. Eks. Parker, maa indgaa

¹⁾ Prof. Warming deler i „Danmarks Erhvervs- og Samfundsliv“ S. 457—58 ud fra lignende Synspunkter og i samme Hensigt bl. a. det offentlige Transportydelser i „sparet Omkostning“ og „sparet Udgift“ for Borgerne, svarende til produktive Brugsydelser og andre Brugsydelser.

i det samlede Udbytte af Brugsydelser, og hvor der ikke foreligger en Betaling, maa den faktiske Ydelse anslaaes.

I Praksis findes ikke nogen bestemt Grænse mellem Brugsydelserne og det samfundsmæssige Udbyttes tredje Gruppe, Tjenesteydelserne. Et Eksempel herpaa er Hoteldrift — som forøvrigt nærmest maa henregnes til Brugsydelserne — hvor der foruden Beboelse ogsaa præsteres Tjenesteydelser i et vist Omfang. Endvidere kan nævnes Teatre o. l. En kostbar udstyret Teaterbygning kan ikke siges at være en nødvendig Forudsætning for Skuespillet, altsaa en samfundsmæssig Udgift ved Teaterdrift, men maa kaldes en selvstændig Brugsydelse. Restaurationsdrift indeholder Elementer baade af Handel, Brugsydelse og Tjenesteydelse. Denne Sammenblanding teoretisk set volder imidlertid ingen praktiske Vanskeligheder ved Beregningen af det samlede samfundsmæssige Udbytte.

De forskellige Definitioner af Nationalindkomst afviger meget stærkt fra hinanden i Spørgsmaalet om, hvilke Tjenesteydelser der bør medregnes. Det Standpunkt, at Tjenesteydelser principielt overhovedet ikke medtages, men udelades som „afledet“ Indkomst, der er Forbrug og betales af Vareproduktionen, er aabenbart urimeligt. Det er indlysende, at Samfundet anvender sin Produktivkraft paa at tilfredsstille Behovet ikke alene for Varer og Brugsgenstande men ogsaa for personlige Tjenesteydelser. Det er tænkeligt, at et Samfund paa et vist Kulturtrin helt ophører med at forøge sin Vareproduktion men holder denne konstant samtidig med, at det anvender en voksende Del af sine Kræfter paa at producere personlige Tjenesteydelser. I et saadant Tilfælde vilde det være urimeligt at fastslaa, at det samfundsmæssige Udbytte ikke var voksende. Efter den personlige Metode kan det være vanskeligt at trække Grænsen mellem virkelig og afledet Indkomst, idet enhver Art af afledet Indkomst, f. Eks. ogsaa Gaver og Understøttelser, er skattepligtig. Ud fra den reale Betragtningssmaade er Spørgsmaalet simpelt, idet der skal ligge en samfundsmæssig Ydelse til Grund, for at Indtægten skal kunne regnes med til det samfundsmæssige Udbytte. Enhver Indtægt (bortset fra Forholdet til Udlandet), som ikke er Vederlag for en Tjenesteydelse eller for Deltagelse i Produktionen, er det samfundsmæssige Udbytte uvedkommende, og Tjenesteydelser, der udføres for direkte personligt Behov, skal medregnes ligesaavel som det Arbejde, der udføres i Vareproduktionens Tjeneste og kommer frem i det samfundsmæssige Udbytte af denne Produktion. Spørgsmaalet er saa, i

hvor stort Omfang man i Praksis skal medtage disse Forbrugstjenesteydelser.

Den oprindeligste Form for Forbrugstjenesteydelse er den Tjeneste, der ydes af Hustyende. Hertil slutter sig en Række Erhverv, som beskæftiger sig med Arbejde, der tidligere har været udført indenfor de enkelte Husholdninger, f. Eks. Tjenesteydelser som Barbering, Frisering, Vask og Tilberedning af Spisevarer, hvilket sidste som Erhverv bliver en Produktionsvirksomhed. Den reale Betragtning standser her imidlertid straks i Erkendelse af, at det nævnte for Betaling udførte Arbejde kun er et tilfældigt mindre Udsnit af den samlede Ydelse indenfor samme Samfundsfunktion. Husmødrenes Arbejde er saaledes samfundsmæssigt set sideordnet med Hustyendets og maa medregnes i det samfundsmæssige Udbytte. Herimod kan antagelig ikke indvendes andet end de praktiske Vanskeligheder ved Beregningen. Og ligesom en Konserverfabriks samfundsmæssige Indsats svarer til et lignende Arbejde udført af Husmødre og Tyende, saaledes maa f. Eks. en Barbers Arbejde jævnføres med det tilsvarende udført indenfor Husholdningen; dette sidste maa da ogsaa medregnes i det samfundsmæssige Udbytte af Tjenesteydelser. Et Eksempel vil vise dette. Hvis en Del Mennesker af en eller anden Grund ophører at besøge Barberstuen og gaar over til Selvbarbering, vil det samfundsmæssige Udbytte falde, saafremt man ikke medregner en vis Værdi for Hjemmebarbering. Dette er aabenbart urigtigt, da den udførte Ydelse reelt set er af uforandret Omfang. Omvendt er det ogsaa forkert at lade det samfundsmæssige Udbytte af Barbering stige, naar den omvendte Bevægelse finder Sted, idet der ikke foregaar nogen Stigning i Arbejdsydelse.

For at give det fuldstændige Billede bør en bestemt Tjenesteydelse derfor medtages fuldtud, uanset af hvem den udføres. Absolut paakrævet bliver dette, naar det gælder om at belyse en Udvikling. Det kan tænkes, at et Samfund udvikler sig fra et Stadium, hvor et vist Behov tilfredsstilles hovedsagelig ved Ydelser indenfor Huustanden, til et Stadium, hvor Ydelserne hovedsagelig leveres udefra for Betaling, uden at selve Ydelserne overhovedet behøver at være forøget, ja endog kan være formindsket.

Hvis man skal foretage en Sammenligning af det samfundsmæssige Udbytte paa to forskellige økonomiske Udviklingstrin, maa man altsaa være i Stand til at maale Værdien af Vareproduktionen og Tjenesteydelserne saavel i Husholdningerne som i Erhvervene. Saafremt Hjemmearbejdet ikke medtages i

fuldt Omfang, vil det Samfund, hvor Arbejdsdelingen er svagest udviklet, synes fattigere, end det i Virkeligheden er, og det i denne Henseende mest moderne organiserede Samfund, hvor Husholdningsarbejdet spiller en forsvindende Rolle i Sammenligning med samtidige Forhold andre Steder, vil faa en alt for stor Nationalindkomst. De privat udførte Tjenesteydelser af samme Art som forskellige Erhverv spiller en langt større Rolle, end man er tilbøjelig til at faa Øje paa med den personlige Metode som Udgangspunkt.

I de følgende Beregninger er Grænsen for, hvilke af de i Husholdningerne udførte Ydelser vi kan medtage, af praktiske Grunde trukket langt snevrere, end den i Henhold til ovenstaaende Betragtninger burde.

Sondringen mellem produktive Tjenesteydelser og Forbrugstjenesteydelser danner et vigtigt Kriterium for, hvilke Tjenesteydelser der skal medregnes med en særlig Værdi i det samfundsmæssige Udbytte. Ved produktive Tjenesteydelser forstaaes saadanne, som anvendes i Vareproduktionens Tjeneste og altsaa indgaar i dennes samfundsmæssige Udbytte. Da disse altsaa ligesom de tidligere omtalte produktive Brugsydelser ikke maa medregnes i det samfundsmæssige Udbytte med en særlig Værdi (undtagen hvis de er fradraget som en Produktionsomkostning i den paagældende Varefremstilling), maa der foretages en Sondring overfor Forbrugstjenesteydelserne. Vi støder her paa de samme Vanskeligheder som ved Brugsydelserne.

Arbejde af Erhvervstyende er Eksempel paa en produktiv Tjenesteydelse, medens Hustyende udfører Forbrugstjenesteydelse. I mange Tilfælde, særlig i Landbruget, udføres de to Slags Arbejde af de samme Personer, og der er derfor en meget vanskelig Deling at foretage. Undervisning og videnskabeligt Arbejde i Erhvervsfag, f. Eks. teknisk Undervisning af enhver Art, maa ligeledes regnes for produktive Tjenesteydelser. Lægeuddannelse indgaar ogsaa herunder, idet dens Resultat kommer frem i Udbyttet af Lægernes Virksomhed. Selve denne maa væsentlig regnes for en Forbrugstjenesteydelse. I de følgende Beregninger er taget Hensyn til saavel Hospitalsdrift og andet offentligt Medicinalvæsen som til Privatpraksis. En produktiv Tjenesteydelse er derimod Dyr lægevirksomhed, forsaavidt angaar den Del af Arbejdet, der anvendes paa Dyr til erhvervsmæssigt Brug. Med Hensyn til Sagførervirksomhed maa sondres mellem den Del, der angaar Erhvervsretshjælp, f. Eks. Ordning af Ejendomshandel og andre Mellemværender af forretningsmæssig Art, og den Del, der angaar personlig

Retshjælp, f. Eks. Arvesager, Skilsmisssager. Den første Art Forretninger er produktive Tjenesteydelser. Det samme gælder om en vis Del af den offentlige Administration, nemlig de Organer, der direkte har til Opgave at befordre Samfundets Produktion af Varer og Tjenesteydelser. Disse Organers Ydelse indgaar i de paagældende Erhvervs samfundsmæssige Udbytte og skal altsaa ikke medregnes selvstændigt. Eksempel paa denne Art Virksomhed er Erhvervsministerierne.

Det fremgaar af disse Eksempler, at Adskillelsen af de produktive Tjenesteydelser fra Forbrugstjenesteydelserne ofte er meget vanskelig. Man maa hyppigt gribe til den Udvej at undlade Delingen og regne begge Kategorierne til den ene af Grupperne.

De hidtil nævnte Tjenesteydelser har væsentligt været af materiel Karakter, og vi gaar nu over til at omtale de immaterielle. Af saadanne kan først nævnes kunstnerisk og litterær Virksomhed af enhver Art samt kirkelig Virksomhed. Alle disse Ydelser dækker direkte en Del af Samfundets Behov og maa medregnes direkte i det samfundsmæssige Udbytte. De eneste Vanskeligheder, der fremkommer, angaar den praktiske Ansættelse af Ydelsernes Værdi, hvorom senere. Mindre klart er Forholdet med Hensyn til en Række immaterielle Tjenesteydelser, hvis Nytte er mere indirekte, idet det ikke er selve disse Ydelser, der tilfredsstiller Behovet, men derimod det videregaaende Formaal med dem. Af denne Art er ikke-teknisk Undervisning, Retsvæsen og Militærvæsen. For en nærmere Betragtning adskiller disse Tjenesteydelser sig dog ikke fra andre; de er ligesom enhver anden Tjenesteydelse Udtryk for en bestemt Behovstilfredsstillelse, paa hvilken Samfundet har anvendt en Del af sin Produktivkraft. Hvis man undlod en eller flere af disse Grupper, vilde man f. Eks. ved Sammenligning med andre Samfund faa et forkert Billede af det samlede samfundsmæssige Udbytte, idet forskellige Samfund fordeler Kræfterne helt forskelligt mellem de enkelte Opgaver. Hvorledes Samfundet fordeler sin Arbejdskraft paa Fremstilling af Forbrugskapital, Brugsydelser og Tjenesteydelser af materiel eller immateriel Art, er Opgørelsen af Aarets samlede samfundsmæssige Udbytte uvedkommende, men netop denne Fordelings Uensartethed gør, at Definitionen maa gøres saa omfattende, at der ikke kan mangle nogen tænkelig Form for samfundsmæssigt Udbytte.

Det egentlige Problem med Hensyn til de immaterielle Tjenesteydelser ligger i Virkeligheden i den ovenfor i anden

Forbindelse omtalte Sondring mellem den produktive Ydelse og Forbrugsydelsen. Spørgsmaalet er, om ikke alle de sidstnævnte Former for Tjenesteydelser kan siges at være Forudsætninger for Samfundets Produktionsvirksomhed. Dette er i al Fald delvis Tilfældet. Det er klart, at f. Eks. Retshaandhævelsen staar i et ganske andet Forhold til Erhvervslivet end en typisk Forbrugstjenesteydelse som Skuespilkunst. Som en teortisk Løsning kan det hævdes med Hensyn til Rets- og Militærvæsenet, at den Del af disse Samfundsfunktioner, der er organiseret for at sikre Produktionens uforstyrrede Gang og altsaa som Formaal har Produktionsresultatet, skal behandles som enhver anden Produktionsfaktor; dens Ydelse indgaar i Erhvervslivets samfundsmæssige Udbytte og skal altsaa ikke medregnes særskilt, hvorimod den Del, der ikke har Produktionsresultatet til Formaal, skal tilregnes et særligt Udbytte. Den almindelige Undervisning, som er en Forudsætning for Befolkningens Kulturniveau, kan ogsaa siges til en vis Grad at være en Forudsætning for Produktionen.

En Deling efter den nævnte Linie er dog selvfølgelig praktisk uigennemførlig. Hertil kommer endvidere Vanskeligheden ved at fastsætte Ydelseernes Værdi. Da der i stort Omfang er Tale om offentlige Foranstaltninger, foreligger der ikke altid Betaling for Ydelsen, og hvor en saadan foreligger, er den takstmæssig og siger altsaa ikke meget om den Salgsværdi, vi ellers regner med som Maalestok. Der er to Veje at gaa, enten at benytte den samlede Udgift som Udtryk for Ydelsens Bruttoværdi eller at anvende den personlige Metode.

I de følgende Beregninger har vi medtaget alle immaterielle Tjenesteydelser uden Forsøg paa nogen Deling og benyttet Indkomststatikkens Tal som Grundlag.

I det foregaaende har der været Tale om Tjenesteydelseernes Bruttoværdi. Fradraget for de samfundsmæssige Udgifter spiller ganske vist ikke paa langt nær saa stor en Rolle her, som ved de to andre Kategorier, Varer og Brugsydelser, men da Tjenesteydelserne som tidligere omtalt ofte produceres i Forbindelse med Elementer af de andre Kategorier, anføres nogle Eksempler. Hvad angaar Hustyendets Arbejde, som er et af de reneste Tilfælde af Forbrugstjenesteydelse, adskilles Bruttoydelsen kun fra det samfundsmæssige Nettoudbytte af Redskabsforbruget. For en Sagførers eller Forfatters Virksomhed vil Fradraget næsten kun bestaa i Udgiften til Lokale. Større er den samfundsmæssige Udgift, der er knyttet til Medicinalvæsenet. En praktiserende Læge forbruger Kapital gennem sine Instrumenter og

sit Transportbehov, og Hospitalvæsenet har et samfundsmæssigt Forbrug af Bygninger, Inventar, Medicin m. m. Undervisningsvæsenet forbruger foruden Lokaler tillige Undervisningsmateriel, og et Teater forbruger Lokaler og Inventar. Om Udøvelsen af alle de forskellige Arter af Tjenester gælder det, at de desuden til Bruttoudbyttets Opnaaelse har anvendt en Del Administrationsudgifter, som skal fradrages, nemlig Forbrug af materiel Art samt Tjenesteydelser fra andre Erhverv. Saafremt disse Erhverv er særlig udskilt i vor Beregning, bør der foretages et Fradrag. Nævnes kan Udgiften til Sagførerhjælp i Erhvervsøjemed, Tingsforsikring, teknisk Undervisning.

I det foregaaende er taget Sigte paa at definere det samfundsmæssige Nettoudbytte, som er frembragt ved Indbyggernes samlede Virksomhed her i Landet. Det økonomiske Mellemværende med Udlandet øver imidlertid paa visse Omraader en Indflydelse paa Nationens samlede samfundsmæssige Udbytte, som ikke kommer til Udtryk ved den beskrevne Fremgangsmaade. Det viser sig, at den reale Metode her ikke kan gennemføre Beregningen til Bunds men maa suppleres med en ren indtægtsmæssig Betragtning.

Om selve Vareomsætningen med Udlandet gælder dette ikke. Indførselen af Raavarer, Halvfabrikater og Driftsmidler fradrages med sit fulde Beløb i Produktionsvirksomhedernes Bruttoudbytte, og Indførselen af Forbrugsvarer angaar kun Samfundets Forbrug og er Beregningen af Udbyttet uvedkommende, idet det i denne Henseende er ligegyldigt, om Udbyttet anvendes til Køb af danske eller udenlandske Varer. Udførselen er ligeledes uden Interesse, da det er uden Indflydelse paa Udbyttets Størrelse, om dette sælges i Ind- eller Udlandet. Samtidig kan nævnes, at det heller ingen Interesse har for disse Beregninger, om Udbyttet samfundsmæssigt set opspares, d. v. s. har Form af Produktivkapital, eller forbruges, d. v. s. har Form af Forbrugsvarer.

De for Betalingsbalanceberegningen saa vigtige Turistindtægter og -udgifter samt Indtægter af Skibsfart i Udlandet skal heller ikke beregnes specielt. Udlændinges Forbrug her i Landet er en Del af Bruttoudbyttet, som allerede er indgaaet i Beregningerne, og Danskes Udgifter i Udlandet vedrører udelukkende Forbruget. Endelig er Skibsfartens samlede Nettoudbytte, uanset om det stammer fra Indlandet eller Udlandet, allerede medregnet for dette Erhverv.

Derimod maa der tages Hensyn til Betalinger, hvortil der

ikke svarer noget samtidigt Ækvivalent af Varer eller Tjenesteydelser. Praktisk taget drejer det sig for Danmarks Vedkommende kun om Forrentning og Afdrag af den samlede offentlige og private Neltogæld til Udlandet. Pengeanbringelse i Udlandet i Aarets Løb er enten en Forbrugstransaktion (forsaavidt Summen er taget af Aarets Udbytte) eller en Formuebevægelse, som er Udbytteberegningen udvedkommende, Optagelse af Laan er en Formuebevægelse, og andre Betalinger f. Eks. Gaver, Arv, er uden Betydning. Det, der skal lægges til det samfundsmæssige Udbytte af indenlandsk Virksomhed, er den Sum, hvormed de i Aarets Løb indgaaede Renter og Afdrag af vore udenlandske Tilgodehavender overstiger de af Gælden betalte Renter og Afdrag. For Danmarks Vedkommende er denne Saldo negativ. Som tidligere nævnt, maa vi paa dette Punkt fuldkommen opgive den reale Metode saavel i Ræsonnementet som i Praksis og alene gaa ud fra de foretagne Betalinger. (Indenlandske Rentebetalinger er et ukendt Begreb for den reale Metode, jfr. nedenfor, men naar Renten gaar til Udenlandet, er den en virkelig samfundsmæssig Udgift). Den praktiske Beregning er omtalt nedenfor.

Inden vi gaar over til Beregningen af det samfundsmæssige Udbytte for de enkelte Erhverv og andre Samfundsfunktioner, er det nødvendigt at omtale Forskellen mellem den her anvendte til de reale (samfundsøkonomiske) Indtægtskilder svarende Erhvervsgruppering og den tilvante til de privatøkonomiske Indtægtskilder svarende Gruppering. Hovedforskellen ligger paa Renteindkomsterne. Fra det samfundsøkonomiske Synspunkt bliver et Erhverv kun debiteret Forbruget, Amortisationen, af de reale Kapitalgoder, medens det fra det privatøkonomiske Synspunkt debiteres Amortisation og Forrentning af hele den laante Kapital. I de følgende Beregninger indgaar altsaa hele Nettoudbyttet af de reale Kapitalgoder i det Erhvervs samfundsmæssige Udbytte, som benytter dem, medens Ejerforholdet lades ganske ude af Betragtning. Indkomststatistikens Kapitalistgruppe ophæves. En Landkreditforeningsobligationsejers Indtægt indgaar i Landbrugets samfundsmæssige Udbytte, en Aktieejers maaske i Industriens Udbytte, og en Bankindskyders Indtægt maaske gennem et Kassekreditudlaan i Handelens Udbytte. For en Erhvervsdrivende gælder naturligvis ligeledes, at han ikke faar tillagt Indtægt af Besiddelsesretten til Kapitalgoder, der benyttes af andre Erhverv.

Et Erhvervs samfundsmæssige Udbytte bliver saaledes udtrykt

ved dets reale Bruttoproduktion af Varer, Brugsydelser eller Tjenesteydelser, med Fradrag af de reale Produktionsomkostninger, medens man efter den personlige Metode maa sammenstykke Erhvervets samlede Udbytte ved Hjælp af samtlige Udøveres Indtægt, hvilken, som lige paavist, omfatter baade mere og mindre end hidrørende fra Erhvervet.

Med Hensyn til Fordelingen mellem Produktionsfaktorerne indeholder et Erhvervs samfundsmæssige Udbytte følgende Elementer: Arbejdsgodtgørelse til samtlige medvirkende, Kapitalrente, Skatter og Fortjeneste¹⁾. Iøvrigt kommer vi ikke i denne Beregning nærmere ind paa Nettoudbyttets Bestanddele.

II. Beregning af det samfundsmæssige Udbytte af de enkelte danske Erhverv og Samfundsfunktioner i 1929.

I det følgende gives i Teksten en kortfattet Redegørelse for Beregningsmaaden og i Noterne Hovedtallene i Beregningerne; i den afsluttende Tabel er givet en sammenfattende Oversigt over Resultaterne.

Angaaende Principperne for Beregningerne vedrørende Landbruget henvises til H. N. Skade: Industriens og Landbrugets Forædlingsværdi i Aarene 1924—26 i Nationaløkonomisk Tidsskrift 66. Bind, 2. Hefte (Forædlingsværdi er begrebsmæssigt lig samfundsmæssigt Udbytte, men vi anvender her udelukkende den sidstnævnte Betegnelse, fordi den sprogligt kan bruges om alle Erhverv). Den detaljerede Beregning er ikke gentaget for 1929. Det samlede Resultat er ført op til 1929 ved Hjælp af Landøkonomisk Driftsbureaus Beregning af samfundsmæssigt Udbytte, som svarer nøje til det her anvendte Begreb. Omregningen er foretaget i Forhold til Bevægelsen i samfundsmæssigt Udbytte pr. ha.

¹⁾ Den systematiske Spaltning af hele den industrielle Bruttoproduktionsværdi i dens forskellige Elementer er mere indgaaende behandlet af Departementschef Adolph Jensen i Nationaløkonomisk Tidsskrift 66. Bd. 2. Hefte: „Om Beregning af Forædlingsværdien“.

Landbrug. Ved Interpolation mellem de omliggende Driftsaar beregnes samfundsmæssigt Udbytte pr. ha til 490 Kr. i Gennemsnit af 1924—26 og 429 Kr. i 1929. Nedgangen er 12,4 pCt. svarende til en Formindskelse af den samlede Forædlingsværdi fra 1288 Mill. Kr. til 1128 Mill. Kr. Skattestatistikken viser en Nedgang i Indkomstansættelserne i samme Tidsrum paa 16 pCt.

Bruttoudbyttet af Skovbruget er beregnet paa Grundlag af Statistisk Departements Tælling i 1923, for hvilket Aar Værdien af den samlede Hugst beregnedes til 26 Mill. Kr. Ved Hjælp af den aarlige Statsskovstatistik: „Oversigt over de danske Statsskoves Udbytte af Ved og Penge“ skønnes om Forandringen i Hugstens Mængde og Værdi fra 1923 tll 1929. Fra „Økonomisk Oversigt“ i Dansk Skovforenings Tidsskrift, suppleret med mundtlige Oplysninger, er uddraget den samfundsmæssige Udgift pr. Kubikmeter. Samme Driftsomkostningsprocent er fradraget Bruttoudbyttet for samtlige Skove.

Udbyttet af Gartneri og Havebrug kan paa Grund af fuldstændig Mangel paa statistiske Oplysninger ikke beregnes

---

Skovbrug. Værdien af den samlede Hugst i 1923 var 26 Mill. Kr. For Statsskovene var Værdien omtrent 30 pCt. mindre i 1929—30. Regnes med samme Forhold for samtlige Skove, var Værdien i 1929 ca. 19 Mill. Kr. I „Økonomisk Oversigt“, som omfatter ca. $\frac{1}{3}$ af de større Skove, udgjorde de reale Udgifter, bestaaende af lejet Transport, Kultur, Planteskoler, Veje m. m., Afskrivning m. m. med et skønsmæssigt Fradrag for deri inkluderet egen Arbejdskraft i 1928—29 ca. 2,80 Kr. pr. m³ Vedudbytte eller ca. 17 pCt. af Bruttoudbyttet efter samme Statistik. Anvendt paa det samlede Skovbrugs Produktion bliver den samlede Udgift ca. 3,2 Mill. Kr. og Nettoudbyttet ca. 16 Mill. Kr.

Gartneri og Havebrug. Tilførslerne til Grøntorvet af danske Grønsager og Frugter (Kartofler ikke medregnet) androg i 1929 efter Københavns Beretning 15,2 Mill. Kr., og Hovedstadens Køb af saadanne Varer udenom Grøntorvet anslaaes til 3 Mill. Kr., ialt 18,2 Mill. Kr. eller 24,0 Kr. pr. Indbygger i Storkøbenhavn. Efter ovennævnte Kilde anvendte Landbrugshusholdningerne i 1929—30 3,0 Øre pr. Normalkostdag til Havesager (herunder Frugt af egen Avl). Dette svarer til 11,0 Kr. pr. Normalkostenhed pr. Aar, 9,2 Kr. pr. Individ og 9,2 Mill. Kr. for alle ved Landbrug og lign. beskæftigede. Disse Forbrugstal for Hovedstaden og for Landbruget angiver paa det nærmeste Dyrekernes Bruttosalgsværdi. Efter Forholdet mellem Københavns og Provinsbyernes Forbrug af Grønsager og Frugter i Husholdningsregnskaber 1922 (Stat. Medd. 4—69—5) og andre Oplysninger sættes Provinsbyernes Forbrug paa samme Prisniveau som Grøntorvspriserne til 15,6 Kr. pr. Individ, ialt 12,5 Mill. Kr. For de øvrige Ikke-Landbrugere regnes efter Skøn 14,0 Kr. pr. Individ, ialt 12,6 Mill. Kr. Det samlede Forbrug = Bruttoudbytte af Grønsager og Frugter bliver altsaa 52,5 Mill. Kr., hvortil kommer ca. $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. for Leverance fra Gartnerier til Konservesfabrikker, ialt 53 Mill. Kr. Grøntorvets Tilførsler af Blomster androg i 1929 11,3 Mill. Kr. Med samme Forhold mellem Torvesalget og hele Landets Produktion som for Grønsager og Frugter faas en samlet Produktionsværdi paa ca. 40 Mill. Kr., men dette Tal er ganske usikkert. Af det samlede Bruttoudbytte falder 50—55 Mill. Kr. paa erhvervmæssigt Gartneri og Resten paa private. Gartneri og Havebrugs samfundsmæssige Nettoudbytte kan for det erhvervmæssige Gartneris Vedkommende ved Hjælp af Indkomststatistikken, se Beregningerne under Afsnittet Handel, sættes til 25—30 Mill. Kr. og for private regnes efter Skøn 25 Mill. Kr. ialt 50—55 Mill. Kr.

gennem Produktionen. Derimod er der visse Holdepunkter for Anvendelse af den anden Side af den reale Metode, Forbrugsberegningen. Gennem Tilførslerne til Københavns Grønttorv kan Hovedstadens Forbrug af danske Grønsager, Frugter og Blomster beregnes med nogenlunde Sikkerhed. Det samme kan for Landbrugsbefolkningens Vedkommende gøres ved Hjælp af Landøkonomisk Driftsbureau's Husholdningsregnskaber forsaavidt angaar Grønsager og Frugter, og den øvrige Befolknings Forbrug kan da anslaaes ved Hjælp af Hovedstads- og Landbrugsforbruget samt anden foreliggende Husholdningsregnskabsstatistik. Det er derimod ikke muligt at beregne Udgiftssiden. Slutresultatet, det samfundsmæssige Nettoudbytte, fremkommer derfor som et meget skønsomt Tal, for det erhvervsmæssige Gartneris Vedkommende til Dels ved Hjælp af Indkomststatistiken.

Foruden Vareproduktion hører Prydhaver med til Havebrugets Udbytte. Da selve Produktionsudbyttet, den æstetiske Værdi, ikke kan maales, kan man efter den personlige Metode som et Minimum medregne Gartnerierhvervets Indtægt ved Anlæg og Drift og Prydhaver som et Led i den samlede Indtægt. Der kommer altsaa til at mangle et Beløb for privates Arbejde af tilsvarende Art.

Fiskeriets Bruttoudbytte er i alt væsentlig oplyst i Fiskeriberetningen. Statistikken omfatter saavel det egentlige Erhvervsfiskeri som det betydende Lejlighedsfiskeri. Man maa derfor kun foretage et Tillæg for det øvrige Ikke-Erhvervsfiskeri, Dambrug, Erhvervsfiskernes eget Forbrug og enkelte andre Ting. Den samfundsmæssige Udgift er søgt beregnet med Støtte i en Række forskellige Oplysninger, som er omtalt i Noterne.

Fiskeri. Bruttoudbyttet af Saltvandsfiskeriet var i 1929 38,1 Mill. Kr. og af Ferskvandsfiskeriet ca. $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Fiskernes eget Forbrug af Fisk er paa Grundlag af et Skøn om det sandsynlige Forbrug pr. Familie sat til 1 Mill. Kr. Hertil kommer Dambrug, som er sat til 1 Mill. Kr. og alt Ikke-Erhvervsfiskeri, som ikke er medtaget i Fiskeriberetningen, om hvis Omfang man vanskeligt kan skønne. Det samlede Bruttoudbytte sættes til 45 Mill. Kr.

Driftsudgifterne er anslaaet ved Hjælp af Produktionsstatistik angaaende Bygning og Reparation af Fiskerifartøjer og Redskaber, lovmæssige Amortisationskvoter samt Oplysninger om Driftsudgifter, der velvilligst er stillet til Raadighed af Fiskeridirektoratet. Paa dette Grundlag er Vedligeholdelse og Værdiforringelse af Fartøjer beregnet til 6 Mill. Kr., Værdiforringelse af Redskaber 4 Mill. Kr., Udgift til Petroleum, Olie, Is m. m. 8 Mill. Kr., Assurance 3 Mill. Kr. I alt andrager samfundsmæssig Udgift noget over en Snes Mill. Kr. og Fiskeriets samfundsmæssige Nettoudbytte altsaa 20—25 Mill. Kr.

Angaaende Fremgangsmaaden ved Beregningerne vedrørende Industri og Haandværk henvises til den under Landbrug citerede Beregning for 1924—26. For Industri og Haandværk er foretaget en ny Beregning i alle Detailler for Aaret 1929. For at bringe Resultatet helt paa Linie med Tallet for Landbruget og i det hele taget med de Principper, som i Henhold til det foregaaende maa anvendes ved Beregningen, naar de enkelte Erhverv udskilles fra hinanden i størst muligt Omfang, er endvidere i Nettoudbyttet for 1929 gjort Fradrag for Industriens Betaling til en Række andre Erhverv for Medvirkning i Produktionen, f. Eks. Assurance, Reklame, Post- og Telegrafvæsen, Kontorartikler. Endvidere skal fradrages Erhvervets eventuelle Udgift til Transportvirksomheder for indenlandsk Transport af Raavarer til Virksomheden og til eventuel Handelsavance paa saadanne Raavarer. Industri- eller Haandværksvirksomheden bliver derved debiteret for hele sin Udgift til Raavaren, nemlig Prisen ved Indførsel eller ab indenlandsk Producent plus senere paaløben af den endelige Køber betalt Transport- eller Handelsomkostning; den saaledes fradragne Transport- eller Handelsomkostning modsvares af et Udbytte til Transport- eller Handelserhvervene i Beregningen for disse Erhverv.

Beregningen af alle de her nævnte Udgifter er kun foretaget af principielle Grunde og er gennemgaaende ganske summarisk.

Beregningen af Varehandelens samfundsmæssige Udbytte efter den reale Metode, hvilket sker ved Opgørelse af den Værdiforøgelse, Varerne undergaar i det Afsnit af Fordelingsprocessen, Handelserhvervet repræsenterer med Fradrag af den derved foraarsagede samfundsmæssige Udgift, kan ikke gennemføres, fordi man savner tilstrækkelige Oplysninger om Bruttoavancen. Kun med Hensyn til Brugsforeningernes Detailomsætning og visse forbrugsbeskattede Varer findes tilgængelige statistiske Oplysninger, men dette Materiale er desværre for specielt til at tillade Generalisering. Forskellige Forsøg paa ad

---

Industri og Haandværk. Beregningen af den samlede Forædlingsværdi paa samme Grundlag som i 1924—26 giver 1292 Mill. Kr. Tallet viser en lignende Nedgang som Skatteindkomsten. De yderligere Fradragposter er ansat saaledes: Assurance (af Ting) 15—20 Mill. Kr., Reklame 50 Mill. Kr., Post, Telegraf og Telefon 15—25 Mill. Kr. Om Udgiften til Kontormateriale m. m. og til de ovenfor omtalte Transportudgifter og Handelsavance kan ikke skønnes med nogen Sikkerhed. Det samlede Fradrag sættes til 90—120 Mill. Kr. og hele det samfundsmæssige Udbytte af Industri og Haandværk anslaaes til 1175—1200 Mill. Kr.

privat Vej at konstatere sædvanemæssige Avanceprocenter i de enkelte Hovedbrancher har heller ikke givet nævneværdigt Resultat. En anden Metode, som bestaar i en Sammenstilling af den faktiske engros Indkøbsværdi, konstateret gennem Indførsels- og Produktionsstatistik, og Detailsalgsværdien, som den fremgaar af Erhvervstællingen 1925, kan gennemføres for alle almindelige Butiksvarer under et, men Resultatet er for usikkert. Det maa antages, at den eneste Metode, som fører til Maalet, er en Undersøgelse under Medvirkning af Erhvervsorganisationerne, saaledes som det finder Sted flere Steder i Udlandet, jfr. herom Professor Sven Brismanns Foredrag ved det nordiske nationaløkonomiske Møde i København 1926.

Da den reale Metode altsaa ikke i Øjeblikket kan lade sig anvende, bliver det nødvendigt at falde tilbage paa den personlige Metode og konstatere de i Handelserhvervet deltagendes Indkomster. I saa Henseende er det saa heldigt, at den aarlige Skatteindkomststatistik udskiller Varehandelen som en særlig Gruppe, medens den detaillerede Erhvervsgruppering ikke er foretaget siden 1921. I 1929 havde Skatteydere indenfor Handel en samlet Indtægt paa 472 Mill. Kr. Med Tillæg af Personer under Grænsen kan dette Tal forhøjes til 500 Mill. Kr. Hertil maa imidlertid lægges det Beløb, Skattevæsenet ikke har kunnet konstatere, samt de Beløb, hvormed det samfundsmæssige Udbytte begrebsmæssigt overstiger Indtægten, og hvoraf det vigtigste er Udgift til Forrentning med Fradrag af Indtægt, der ikke stammer fra Erhvervet. Om de ufuldstændige Indkomstangivelser er gjort en Del Bemærkninger i det ovenfor citerede „Danmarks Driftsregnskab“. Saavel denne som de øvrige Poster er faktisk uberegnelige, og Tillæget for dem fikseres her ikke nærmere end 100—200 Mill. Kr. Det samlede samfundsmæssige Udbytte af Handel ansættes altsaa til 600—700 Mill. Kr.

Det samfundsmæssige Udbytte af Restaurations-, Hotel- og Pensionatsdrift er en Blanding af Handel (Varesalget),

---

Restaurationer, Hoteller og Pensionater. En Beregning paa Grundlag af Restaurationsskatten sammenholdt med Erhvervstællingen, giver en samlet Bruttoindtægt paa 230—240 Mill. Kr. incl. Skat i 1924—25 og 175—180 Mill. Kr. i 1929. Eksklusive Skatter bliver Beløbet i 1929 160—165 Mill. Kr., heri ikke medregnet Drikkepenge. Heraf antages spirituøse Drikkevarer at andrage ca. 75 pCt.

Udgifterne ansættes paa Grundlag af en formentlig ret paalidelig Beregning af Spiritusindkøb og Sammenligninger med Indkomsstatistik saaledes: samlet Varekøb ca. 80 Mill. Kr., anden samfundsmæssig Udgift 30—40

Brugsydelse (Logi) og Tjenesteydelse (Opvartning og Rengøring). Bruttoudbyttet konstateres gennem Restaurationsskatten. Udgiften til Drikkevarer er fundet ved en speciel Beregning, og Udgiften til det øvrige Vareindkøb, til Lys, Varme, Afskrivning m. m. er anslaaet skønmæssig med Indkomsten som Hjælpemiddel. Beregningen er foretaget efter det Princip, at det samfundsmæssige Nettoudbytte skal omfatte Logi og Servering, men ikke Musik og anden Underholdning. Dette indgaar i Udbyttet af den paagældende Gruppe indenfor de liberale Erhverv. Ligesom de indenlandske Forbrugsafgifter paa den færdige Vare i Beregningen for den paagældende Industri er fradraget Varens Pris, indgaar Restaurationsskatten heller ikke i dette Erhvervs samfundsmæssige Udbytte men betragtes som en Erhvervs Virksomhed uvedkommende Skatteopkrævning, der kun foregaar i Forbindelse med Erhvervet.

Vi kommer nu til den Del af Fordelingsprocessen, der falder paa Transport og tager først Skibsfarten. Om Skibsfart saavel som anden Transportvirksomhed maa bemærkes, at det er af Betydning, at Beregningerne foretages saaledes, at Dobbeltregninger undgaas. F. Eks. maa Prisen fra den sælgende Produktionsvirksomhed være exclusive den lejede Transportudgift og den købende Handelsvirksomheds Pris maa være inclusive Transporten. Dette Erhverv hører til dem, der præsterer saavel produktive Ydelser som Forbrugsydelser, det sidste gennem Befordring af Passagerer, der ikke rejser i Erhvervsøjemed, men da den produktive Transportydelse skal være debiteret de Erhverv, der har betalt den, skal den medregnes her under Skibsfarten. Ved saaledes at kunne behandle

---

Mill. Kr. Samfundsmæssigt Nettoudbytte anslaaes herefter til ca. 70 Mill. Kr., hvoraf Drikkepenge 15—20 Mill. Kr.

Skibsfart. I 1929 indtjentes i udenrigsk Fragtfart i Bruttofragt og Timecharter 193 Mill. Kr., indenrigsk Fragtfart fraregnet Ruter anslaaes paa Grundlag af det transporterede Gods til ca. 10 Mill. Kr., og i al Passagerfart samt indenlandsk Fragtfart i Ruter indtjentes 27 Mill. Kr., tilsammen 230 Mill. Kr. Den samfundsmæssige Udgift for de 7 Trampselskaber i Skibsfartsberetningens Statistik, bestaaende af Kul og Brændselsolie, Assurance, Reparation og Stores, Havneudgifter, Losning og Lastning samt en Del af Forskelligt, andrager 14 Mill. Kr. og den tilsvarende Udgift for D. F. D. S. og Ø. K. 56 Mill. Kr. Den øvrige Handelsflaades Udgift er beregnet til 55 Mill. Kr. Endelig er Værdiforringelsen sat til 20 Kr. pr. Bruttoton, svarende til Gennemsnittet for de faktiske Afskrivninger i dette Aar, ialt 21 Mill. Kr. Den samlede samfundsmæssige Udgift andrager altsaa 146 Mill. Kr. og det samfundsmæssige Nettoudbytte 85 Mill. Kr., idet der yderligere er foretaget et lille Tillæg for visse specielle Søfartsgrene.

Skibsfartens samlede Ydelse under et, undgaar man den vanskelige Deling mellem den produktive og den forbrugsmæssige Del.

Skibsfartens Bruttoudbytte er Bruttofragten, som i det væsentlige er oplyst gennem Fragtstatistik og Regnskaber. Udgiften kan beregnes ved Hjælp af Dansk Skibsfartsberetnings repræsentative Driftsregnskabsstatistik, de største Selskabers Regnskaber og en med disse Tal som Udgangspunkt foretagen skønsmæssig Beregning for den øvrige Flaade.

Naar Havneafgifter fradrages Skibsfartens Udbytte, maa Havnens Ydelse opføres som et særligt samfundsmæssigt Udbytte. Det falder naturligt at knytte Arbejdet ved Losning og Lastning af Skibene dertil. Havnens Ydelse maa maales ved den erlagte Betaling for Benyttelsen af dem, selv om Betalingen i sin Egenskab af offentlig fastsatte Takster for en delvis Monopolydelse ikke helt falder i Traad med Udbytteberegningen for de private Erhverv.

De Driftsindtægter og -udgifter, vi skal benytte ved Beregningen, kan uddrages, delvis ved Skøn, af officiel Statistik eller Havneregnskaber. Det maa her erindres, at det kun drejer sig om selve Driftsvirksomheden, medens Havnens Indtægt som Udlejer af Plads, Forretningsejendom eller Pengekapital ikke bør medregnes. Havnemyndigheden bør paa dette Punkt stilles ganske som en privat Kapitalejer. Naturligvis bør Værdiforringelsen af de paagældende Bygninger saa ikke debiteres Havnen, men den udnyttende Lejer. Derimod maa medregnes Arbejde ved Nyanlæg, foretaget af Havnen selv som Entreprenør, idet saadant Arbejde i Reglen ikke vil være medtaget

Havne (Drift og Havnearbejde). Provinshavnes Bro- og Havnepenge samt andre løbende Indtægter andrager i 1928—29 (Statistisk Aarbog) 13,5 Mill. Kr. Udgifterne med Fradrag af Skatter, Renter og Lønninger andrager 5,7 Mill. Kr. Heri er indbefattet Arbejdsudgift, som i Henhold til detaljerede Oplysninger i Københavns Havns Regnskab anslaaes til 30 pCt. eller 1,7 Mill. Kr., saaledes at den reale Udgift er 4,0 Mill. Kr. Efter Oplysninger fra Københavns Havn og andre Kilder anslaaes Afskrivninger til 2,6 Mill. Kr. Den samlede samfundsmæssige Udgift andrager altsaa for Provinshavnene 6,6 Mill. Kr. og det samfundsmæssige Nettoudbytte 6,9 Mill. Kr. Tilsvarende Beregninger paa Grundlag af de detaljerede Regnskaber for Københavns Toldhavn og Frihavn giver et samfundsmæssigt Udbytte paa tilsammen 4,9 Mill. Kr. For nyt Arbejde tillægges 1 Mill. Kr. og samtlige Havnes samfundsmæssige Nettoudbytte bliver ca. 13 Mill. Kr.

Efter Indkomst- og Lønstatistik har Havnearbejdernes Indtægt andraget ca. 11 Mill. Kr. og det samlede Nettoudbytte af den til Havnene knyttede Virksomhed, dog ikke Befragtning, Spedition o. l., udgør altsaa ca. 24 Mill. Kr.

under Industri og Haandværk. Den Art Arbejde vil ofte være saa nært knyttet til Havnens Drift, at det ogsaa af den Grund bør medregnes her. Udliciteret Arbejde indgaar derimod i Industriens Udbytte.

Som Udbytte ved Losning og Lastning er her kun regnet Havnearbejdernes Indtægt. Der vil altsaa mangle en Del Arbejdsgiverindtægt, som er vanskelig at identificere under andre Erhverv.

Om Kørsel (Biler, Vogne, Cykler) gælder det samme som for Skibsfart, at dens Ydelse dels er af produktiv (bl. a. Varetransport) og dels af forbrugsmæssig Art (Lystrejser). Den førstnævnte indgaar i en eller anden Vareproduktion eller anden Ydelse og har altsaa ikke selvstændig Værdi, men da den i Henhold til vor Fremgangsmaade skal være fradraget i vedkommende Produktion som Udgift, maa den alligevel her tillægges en Værdi, ligesom Forbrugsydelsen, der har Værdi i sig selv. Det maa dog bemærkes, at Persontransporten falder i to Grupper, nemlig kort udtrykt, Forretningsrejser og Lystrejser, og den førstnævnte, der ligesom Varetransporten er en produktiv Ydelse, er ikke saadan som denne fradraget i det paagældende Erhvervs Udbytte. Den produktive Persontransport bliver altsaa faktisk medregnet to Gange.

Med Hensyn til Varekørsel skal kun medregnes selve Transportvirksomhedernes Ydelse, idet industrielle og Handelsvirksomheders Drift af egne Transportmidler i vor Opgørelse skal være behandlet som et Led af Virksomheden. For Personkørsel gælder det, at man foruden Transportvirksomhederne, Droskerne, maa medregne Privatvognenes Kørsel. De to Arter af Personkørsel, den erhvervsmæssigt drevne og den private, er for en real Betragtning identiske. Denne private Bilkørsel, der ligesom Beboelse er et Eksempel paa en Ydelse af varigt Brugsgode, vilde forøge det samfundsmæssige Udbytte med en forbløffende Sum, hvis Ydelsen kunde beregnes efter samme Pris som den, Erhvervskørselen vurderes til. Regner man rent paa Slump

---

Kørsel (Biler, Vogne, Cykler). Efter Erhvervstællingen i 1925 var den samlede Omsætning ved Vognmandskørsel 76,7 Mill. Kr. Paa Grundlag af Stigningen i Antallet af Biler indtil 1929 er Omsætningen i dette Aar anslaaet til 180—190 Mill. Kr., idet der ogsaa er taget Hensyn til en Indskrænkning i Kørsel med Heste. Ved Hjælp af Indkomst- og Driftsudgiftsberegninger anslaaes den samfundsmæssige Udgift til 40 pCt. eller lidt mere af Bruttoindtægten, og det samfundsmæssige Nettoudbytte bliver herefter 100—110 Kr. Beregningen er meget skønmæssig. Tallet omfatter den erhvervsmæssigt drevne Fragt- og Personkørsel. Privatkørsel med Biler og Hestekøretøjer samt Cykler er ikke med.

1000 Kr. i Nettoydelse pr. Vogn, beløber den samlede Sum for de 60,000 private Personvogne i 1929 sig til 60 Mill. Kr. Vi frafalder dog at fiksere noget Beløb. Dette Eksempel understreger Nødvendigheden af at komme langt mere ind paa de varige Brugsgoders Ydelser ved Beregninger af Nationalindkomsten, end den personlige Metode er indstillet paa.

Det skal lige nævnes, at Lystkørsel med Hestekøretøjer og Cykler er Ydelser af samme Art som den private Bilkørsel.

Ved Jernbanedrift præstere ganske paa samme Maade som ved Bilkørsel en produktiv Godstransportydelse og dels en produktiv, dels en forbrugsmæssig Persontransportydelse. Ogsaa den øvrige Redegørelse under Afsnittet Kørsel gælder for Jernbanerne, kun er her selvfølgelig ikke Tale om privat Jernbanekørsel i samme Forstand som privat Bilkørsel. Den kongelige Salonvogn vil ikke berede Statistikken saa mange Vanskeligheder som Privatbiler.

Spørgsmaalet om Bruttoudbyttets Størrelse volder teoretisk Vanskelighed, idet den faktiske Driftsindtægt hviler paa offentlig fastsatte Takster, som ikke kan antages at være sat efter rent forretningsmæssige Principper. At regne med den faktiske Driftsindtægt er ikke rigtigt, hvis man mener, at Takster fastsat efter et privatøkonomisk Princip vilde give et større Nettoudbytte: i saa Fald maa man gøre et Tillæg til den faktiske Driftsindtægt. Paa den anden Side er det heller ikke rigtigt at gaa saa langt som til at identificere Jernbanernes Bruttoydelse med den samlede Udgift, altsaa Driftsindtægt + Underskud, idet en Del af Banernes Ydelser er langt dyrere at præstere, end de er værd fra et rimeligt Samfundssynspunkt. I Mangel af andet fast Holdepunkt benytter vi her, ligesom ved Havnene, den faktiske Bruttoindtægt.

Konstateringen af Bruttoudbyttet saavel som af den samfundsmæssige Udgift kan indtil Detailler gennemføres ved Hjælp af D. S. B.'s fortræffelige Driftsstatistik. Privatbanerne maa beregnes mere summarisk. Ligesom ved Havnene er Indtægt ved

---

Jernbanedrift. Efter D. S. B.'s Regnskab androg Driftsindtægten i 1929—30 112,7 Mill. Kr., inclusive Fribefordring og nogle af de særlige Indtægter, men exclusive Leje og Afgifter. Udgiftsposterne kan efter de ofte omtalte Principper, som ikke her skal gentages, opsummeres efter Beretningen; de andrager ialt 37 Mill. Kr., hvorefter Nettoudbyttet bliver 75,7 Mill. Kr. plus for 0,4 Mill. Kr. eget Arbejde ved Nyanlæg.

Privatbanernes Indtægt er ca. 23,2 Mill. Kr., Nettoudbyttet ansættes med en lille Korrektion til samme Procent af Indtægten som for D. S. B., hvilket giver 16 Mill. Kr., og det samlede samfundsmæssige Nettoudbytte af Jernbanedrift andrager saaledes 92 Mill. Kr.

Udlejning og Udlaan ikke regnet med, og eget Arbejde ved Nyanlæg er lagt til.

Sporvejsdriften er som offentlig Transportydelse af samme Karakter som Jernbanedrift og giver Anledning til ganske de samme Bemærkninger. Beregningen af Nettoydelsen foregaar ogsaa paa tilsvarende Maade, idet den detaillerede københavnske Driftsstatistik ogsaa benyttes som Norm ved Udregningen for Provinselskaberne.

At Veje stilles gratis til Disposition er naturligvis ingen Grund til, at deres Ydelse ikke skulde behandles analogt med andre Samfundsfunktioner. Vejanlæg forhøjer den nationale Ydeevne ganske paa samme Maade som Jernbaneanlæg eller Skibsbygning. Nødvendigheden af at tage Hensyn til Vejes og Gaders Ydelse fremhæves netop stærkt i de senere Aar ved Vejnettes stærke Udvikling paa Banernes Bekostning.

Desværre er det jo ganske udelukket at fastslaa Værdien af det samfundsmæssige Udbytte af Veje og Gader, da man hverken har offentlige Takster, private Priser eller brugelige Analogier som Hjælpemiddel. Der er ingen anden Udvej end at benytte de samlede Udgifter ved Vejvæsenets Opretholdelse som Maal for, hvad denne Samfundsfunktions Bruttoydelse kan vurderes til. Da Kommunernes Udgift til Vejvæsenet i 1929—30 var ca. 75 Mill. Kr., vilde de kørende altsaa komme til at betale en Sum, der ligger deromkring, hvis Benyttelsen skulde godtgøres. Hertil kommer endvidere private Veje. Derfra skal saa trækkes den samfundsmæssige Udgift ved Driften. Som

---

Sporvejsdrift. Københavns Sporvejes Driftsindtægt i 1929—30 var 25,4 Mill. Kr., de reale Udgifter 5,5 Mill. Kr. og Nettoudbyttet 19,9 Mill. Kr. Nordsjællands Sporveje og Aarhus og Odense Sporveje har indkørt godt 2 Mill. Kr., hvoraf ca. 1,5 Mill. Kr. antages at være samfundsmæssigt Nettoudbytte, saaledes at dette ialt andrager ca. 21 Mill. Kr. for hele Landets Sporvejsdrift.

Veje og Gader. Vejene bygges og holdes dels direkte af offentlige Myndigheder og dels af private Erhvervsdrivende gennem Licitationer. Det offentlige Nettoydelse kan løseligt bestemmes gennem følgende 2 Poster, Arbejdsudgift (til Administration og Arbejds lønninger) og Forrentning. Den første Post andrager lidt over 10 Mill. Kr., og den sidste sættes efter et Skøn med Udgangspunkt i de faktiske Tal for København til 10 pCt. af samlet Udgift = 7,5 Mill. Kr. Med et Tillæg for private Vejejerers Vejhold forhøjes det samlede Tal til ca. 20 Mill. Kr. Nettoudbyttet af Entreprenørernes Vedligeholdelsesarbejde kendes ikke, men det vil antagelig forhøje Tallet til det dobbelte. Dette er det nærmeste, man kan komme det samfundsmæssige Nettoudbytte af Veje og Gader. Som ovenfor omtalt skal vi ikke anvende Tallet i vor samlede Oversigt, idet Vejbenyttelse er inkluderet i andre Dele af Samfundsudbyttet.

nærmere omtalt i Noterne, kan denne Beregning ikke gennemføres, men man kan nærme sig Løsningen ad en anden Vej.

For nærværende Beregninger af de forskellige Samfundsfunktioners Ydelser har det samlede Nettoudbytte af Vejdrift, som vi har beskæftiget os med ovenfor, i og for sig Hovedinteressen, men for Helhedens Skyld maa vi tage Hensyn til Forholdet til de øvrige Samfundsfunktioner, saaledes at ingen Værdier medregnes to Gange. I denne Henseende forholder Veje sig til Kørselen paa dem, som Havne forholder sig til Skibsfart. Men medens Havneudgifter er fradraget i Skibsfartens Bruttoudbytte, er Vejbenyttelsen gratis. Vejbenyttelsen til produktiv Kørsel indgaar derfor i et eller andet Erhvervs Udbytte og maa ikke beregnes særskilt. Men dette er ogsaa Tilfældet med Benyttelsen til Forbrugskørselen, Lystkørselen, idet Vejenes Ydelse hovedsagelig naar til Forbrugerne indirekte, nemlig gennem Kørselen. Værdien af denne Kørsels Slid paa Vejene maa derfor enten fradrages i den private Bilkørsels Udbytte, som er omtalt ovenfor, eller ikke anføres med nogen selvstændig Værdi. Forsaa vidt vi ikke foretager dette Fradrag, bliver der ikke ret megen anden Ydelse tilbage for Landevejenes Vedkommende, men vel en Del for Gaderne. Alle de her omtalte Værdier er imidlertid saa vanskelige at beregne, at vi kun gør opmærksom paa deres Tilstedeværelse, men foretrækker det sidstnævnte Alternativ, at lade Vejbenyttelsen forblive inkluderet i de Samfundsfunktioners Udbytte, der benytter Vejene.

I Noterne er dog til Orientering foretaget en Beregning af Vejevæsenets Nettoydelse.

Brandvæsenets virkelige samfundsmæssige Ydelse er umulig at bestemme. Egentlig burde de reddede Værdier krediteres Brandvæsenet og debiteres andre Steder. Vi klarer os med ligesom for Veje at konstatere den offentlige Udgift til Brandvæsen, regne dette som Bruttoydelse og anslaa Nettoudbyttet. Tilsvarende private Ydelser (Brandkorps) burde ligeledes tages i Betragtning.

Indtægten ved Trafikflyvning kan nogenlunde beregnes efter Passagertallet. Lægges Statstilskuddet til Driftsudgifterne, bliver det samfundsmæssige Nettoudbytte sikkert negativt.

Post- og Telegrafvæsen præsterer produktive og for-

Brandvæsen. Offentlig Udgift ca. 3 Mill. Kr., samfundsmæssigt Nettoudbytte ca. 2 Mill. Kr.

Post- og Telegrafvæsen. Bruttoindtægten 1929—30 var 65,0 Mill. Kr., reale Udgifter 15,5 Mill. Kr., eget Arbejde ved Nyanlæg 0,2 Mill. Kr. og samfundsmæssigt Nettoudbytte 50 Mill. Kr.

brugsmæssige Ydelser, men da Betalingen for de produktive skal være fradraget andetsteds, beregnes et samlet Tal ligesom for Transporterhvervene. Beregningen kan foretages efter Aarsberetningen.

Det vilde være af stor Interesse at kunne sondre mellem produktiv og forbrugsmæssig Anvendelse af Post og Telegraf.

Om Telefonvæsenet gælder nøjagtigt det samme som anført for Post og Telegraf.

Radiovæsenets Ydelse beregnes gennem Indtægter og Udgifter.

Vi er nu naaet til de Samfundsfunktioner, der overvejende har Karakter af Tjenesteydelser og begynder med Medicinalvæsenet. Værdien af det offentlige Medicinalvæsens Bruttoydelse er ikke udtrykt ved Indtægten gennem Patienternes Betaling. Det nærmeste, vi kan komme den, er at regne med samtlige Udgifter. Disse finder vi ved at lægge Statens og Kommunernes Tilskud til Patienternes Betaling. Den reale Ud-

Telefonvæsen. Ifølge „Statistiske Meddelelser fra de koncessionerede Telefonselskaber i Danmark“ var Indtægten i 1929 45,3 Mill. Kr., reale Udgifter 12,8 Mill. Kr., eget Arbejde ved Nyanlæg 4,1 Mill. Kr. og det samfundsmæssige Nettoudbytte ca. 37 Mill. Kr.

Radio. Ifølge Statistisk Aarvog var Indtægten i 1929—30 3,2 Mill. Kr. Med Fradrag af reale Udgifter kan det samfundsmæssige Udbytte sættes til 2 Mill. Kr. I Betragtning af, at Honorarer til de ved Udsendelserne medvirkende for Størstedelen gaar igen som Indtægt for immaterielle Erhverv, kan vi her kun medregne 1 Mill. Kr.

Medicinalvæsen. Ifølge Statistisk Aarvog var Stats og Kommuners Udgifter i 1929—30 45,0 Mill. Kr. I denne Sum er medregnet Nybygninger for at opveje Afskrivninger, som er opført paa en saadan Maade, at de ikke indgaar i dette Udgiftsbeløb. Forrentningen, som heller ikke indgaar i Beløbet, kan som Minimum ansættes til 7 Mill. Kr. Til Underskuddet lægges Indtægten, væsentlig Patientbetaling, som for Staten andrager 6,5 Mill. Kr. og for Kommunerne ca. 13,2 Mill. Kr., til Dels beregnet paa Grundlag af en Specialopgørelse. Den samlede Bruttoydelse er altsaa ca. 72 Mill. Kr. Den reale Udgift er for Staten godt 5 Mill. Kr. og for Kommunerne ca. 22 Mill. Kr., tilsammen ca. 27 Mill. Kr., Nettoydelsen af det offentlige Medicinalvæsen bliver ca. 45 Mill. Kr.

Efter Indkomststatistikken kan Indkomsten for Grupperne Læger, Tandlæger, Dyr læger, hvis Indtægt er debiteret Landbrug, Apotekere, Pharmaceuter, Jordemødre, Massører, Plejehjemsbestyrere og forsk. underordnet Personale anslaaes til ca. 47 Mill. Kr. i 1929. Derfra trækkes ca. 5 Mill. Kr. for offentlige Lønninger til Læger, som indgaar i dette Tal, og privat Medicinalvæsens Nettoindtægt er saaledes 42 Mill. Kr., hvoraf ca. 5 Mill. Kr. for Dyr læger. Gruppen Sygeplejersker er ikke medregnet, da disses Arbejde hovedsagelig angaar det offentlige Medicinalvæsen. Det samlede samfundsmæssige Nettoudbytte af Medicinalvæsen ansættes altsaa til en Værdi af 87 Mill. Kr.

gift, som skal trækkes fra, findes ved Hjælp af Stats- og Kommuneregnskaber samt en foreliggende Specialopgørelse.

Det private Medicinalvæsens Ydelse, bestaaende af Lægers og Tandlægers Privatpraksis, Apotekervæsen og flere andre Erhverv, maa beregnes efter Udøverens Indkomst. Fremgangsmaaden er omtalt i det følgende.

Vi har nu gennemgaaet Rækken af Funktioner, hvis Nettoydelse kan beregnes helt eller delvis ved Hjælp af den reale Metode, med Undtagelse af Beboelse, og maa for de øvrige Ydelsers Vedkommende anvende den personlige Metode, Indkomststatistikken. Den saglige systematiske Rækkefølge er tilsidesat af Hensynet til Beregningsmaaden. Værdien af Indkomstberegningen i Øjeblikket forringes stærkt af den Omstændighed, at den sidste Indkomststatistik med detailleret Erhvervsfordeling for hele Landet angaar 1920. Resultatet bliver derved saa usikkert, at det kun kan anvendes temmelig summarisk. Med dette Forbehold tager vi det dog med for Helhedens Skyld.

Beregningerne for de resterende Erhverv, hovedsagelig de immaterielle Tjenesteydelser, er foretaget paa Grundlag af Folketællingens Indkomstfordeling for 1920. Fra 1920 til 1929 er Skatteydernes samlede Indkomst gaaet ned med 24 pCt. Da denne Nedgang antagelig er lidt for stor som Følge af, at

Immaterielle Tjenesteydelser m. m. I den følgende Oversigt er Fagenes Rækkefølge i Folketællingen 1921 i det væsentlige fulgt. Foruden Fagbetegnelser, der direkte falder ind under de her benyttede Faggrupper, er Fællesgrupperne af underordnet Personale fordelt efter Skøn.

	Anslaaet Indtægt 1929
Pengeomsætning og Forsikring	56 Mill. Kr.
Kommissionsvirksomhed.....	12 " "
Kirkelig Virksomhed	15 " "
Undervisning (undt. i Erhvervsfag).....	75 " "
Litterær og kunstnerisk Virksomhed.....	31 " "
Sagførere o. l.	21 " "
Revisorer	3 " "
Forretningsførere, Sekretærer o. l.....	4 " "
Administration m. m. (Centraladministration, Retsvæsen, Toldvæsen, Militærvæsen, Udgift til Slotte, Parker).....	100 " "

De to sidste Poster, Udgifter til Slotte og Parker, repræsenterer det Udbytte, væsentlig af æstetisk Art, Samfundet har af disse varige økonomiske Brugsgoder.

Det maa betones, at foranstaaende Oversigt kun paa enkelte Punkter er udformet efter de tidligere udviklede Principper. Tallene er opstillet for at give et vist Indtryk af de paagældende Ydelsers Omfang i Forhold til andre Erhverv, og Folketællingens Opstilling er benyttet.

et større Antal Indkomster er gaaet under Skattegrænsen, afrundes Procenten nedad til 20, hvilket Tal er benyttet som almindelig Reduktionsfaktor for de enkelte Fag. Forskydninger i den mellemliggende Periode i Fagenes indbyrdes Størrelsesforhold og Indtægtsens indbyrdes Størrelse kommer altsaa ikke frem ved Beregningen.

Hvad angaar Motiveringen for, at de immaterielle Ydelser medregnes her og de dertil knyttede Forbehold, henvises til Bemærkningerne i de indledende Bemærkninger vedrørende Tjenesteydelser.

Husgerningens Ydelse er beregnet for den lønnede Dels Vedkommende ved Hjælp af Indkomststatistikken og for Husmoderarbejdets Vedkommende ved at tillægge enhver Husmoder samme Løn som en Husbestyrerinde. I Henhold til det tidligere udviklede naar man indenfor denne Ramme dog kun at faa det absolut nødvendigste af det indenfor Husstanden udførte Arbejde med. Syarbejde er der saaledes kun taget delvis Hensyn til.

Den aarlige Ydelse af Beboelseslejlighed gøres op som Difference mellem Huslejeværdi og samfundsmæssig Udgift.

Det aarlige Betalingsmellemværende med Udlandet, som ikke direkte stammer fra Udvekslingen af Varer og Tjenesteydelser, kan her begrænses til at omfatte Gennemsnitsrenten af Nettogælden til Udlandet og anslaaes for 1929 til ca. 50 Mill. Kr., altsaa en negativ Post i det samfundsmæssige Udbytte. Vi maa her ganske opgive den reale Metode, og da Summen ikke kan bringes i Relation til de enkelte Erhverv, nøjes vi med at nævne ovenstaaende runde Beløb. Iøvrigt henvises til den mere indgaaende Redegørelse i Slutningen af det indledende Afsnit.

Samfundsmæssigt Udbytte 1929.

Landbrug.....	1125 Mill. Kr.
Skovbrug.....	16 " "
Gartneri og Havebrug.....	50 " "
Fiskeri.....	20—25 " "
Industri og Haandværk.....	1175—1200 " "

Husgerning. Lønnet Husgerning.... ca. 125 Mill. Kr.

Husmoderarbejde..... " 700 " "

Beboelse. Den samlede Lejeværdi af al Beboelse her i Landet kan anslaaes til 330 Mill. Kr. Den samfundsmæssige Udgift, bestaaende af Slid, Reparation, forskellige Ydelser fra andre Erhverv og materielle Administrationsudgifter anslaaes væsentlig paa Grundlag af offentliggjorte Boligforeningsregnskaber til 15 pCt., og det samfundsmæssige Nettoudbytte til 280 Mill. Kr.

Varehandel	600—700	Mill. Kr.
Restaurationer, Hoteller m. m.....	70	" "
Skibsfart	84	" "
Havne (Drift og Havnearbejde).....	24	" "
Kørsel (Biler, Vogne og Cykler)	100—110	" "
Jernbaner	92	" "
Sporveje	21	" "
Veje og Gader. (Incl. i andre Erhverv, se Teksten)..		
Brandvæsen	2	" "
Trafikflyvning	0	" "
Post og Telegraf.....	50	" "
Telefon	37	" "
Radio.....	1	" "
Medicinalvæsen, offentligt	45	" "
privat.....	42	" "
Pengeomsætning og Forsikring.....	56	" "
Kommissionsvirksomhed	12	" "
Kirkelig Virksomhed	15	" "
Undervisning (undt. i Erhvervsfag).....	75	" "
Litterær og kunstnerisk Virksomhed	31	" "
Sagførere o. l.	21	" "
Revisorer	3	" "
Forretningsførere, Sekretærer o. l.....	4	" "
Administration m. m.....	100	" "
Husgerning	825	" "
Beboelse	280	" "
Udlandet	÷ 50	" "

Ovenstaaende Tal tjener udelukkende til at vise det indbyrdes Forhold mellem de enkelte Samfundsfunktioners Betydning. Da denne Betydning er udtrykt — og kun kan udtrykkes paa fælles Basis — ved Hjælp af Pengeværdien af Nettoudbyttet, faar den egentlig kun absolut Gyldighed, naar der er Tale om at udmaale Erhvervenes indtægtsgivende Evne, medens der til Udmaalingen af deres samfundsøkonomiske Stilling som Helhed tillige kræves andre Kriterier. Det vilde f. Eks. være af Betydning at kende den Mængde Arbejdskraft og Kapital, der skal disponeres over til Produktionen af en bestemt Sum Nettoudbytte i hvert Erhverv. Endvidere er det af Interesse, om den anvendte Kapital (Realkapital) produceres her i Landet eller i Udlandet, og om de færdige Produkter eksporteres. Eksempelvis vil saaledes en Indskrænkning af den udenlandske Skibsfart i første Omgang have en ganske anden Virkning paa Samfundet som Helhed end en tilsvarende Indskrænkning af Restaurationsvirksomheden, skønt disse to Erhverv indbringer samme Nettoudbytte. De anførte Tal udtrykker derfor ikke nogen almindeligt gældende Klassifikation af Erhvervene, men kun Nettoudbyttets indbyrdes Størrelse efter Pengeværdien.

Udover dette Formaal maa Resulaterne anvendes med stor Varsomhed. Som det vil fremgaa af de foregaaende Betragtninger, kan der ikke være Tale om uden videre at lægge dem sammen til et samlet Tal for Nationalindkomsten. Dels skulde nogle Dobbeltregninger og Udeladelser først tages i Betragtning og dels vilde et saadant Tal ikke være til nogen Nytte, da de anvendte Principper kun mangelfuldt har kunnet gennemføres ved Beregningen. Et Summatal vilde antagelig omfatte noget mere end de foretagne Beregninger af Nationalindkomsten efter den personlige Metode, saaledes i „Danmarks Driftsregnskab“, men noget mindre end ved konsekvent Gennemførelse af de foran skildrede Principper.

Vi vil dog foretage en enkelt sammenfattende Oversigt, som kan tjene til at belyse den Hovedinddeling af Samfundsudbyttet, vi i det foregaaende har anvendt, nemlig Delingen i Varer, varige Brugsgoder og Tjenesteydelser. Ved en skønsom Deling af nogle af Posterne kommer vi til det Resultat, at det samfundsmæssige Nettoudbytte fordeler sig med $3\frac{1}{2}$ Milliard Kr. paa Varer, knap $\frac{1}{2}$ Milliard Kr. paa Brugsydelser (heri medregnet 50 Mill. Kr. for Brug af Privatbiler) og godt 1 Milliard Kr. paa Tjenesteydelser. Det maa erindres, at disse Summer ikke svarer til Befolkningens Forbrug i almindelig Forstand. For at dette kan opgives, maa der tages Hensyn til Rentebetaling til Udlandet, Opsparing og andre Ting. Men Tallene er Udtryk for, at Samfundet i dette Aar dels har anvendt sin Produktivkraft paa Fremstillingen af Varer og Tjenesteydelser og dels nydt godt af Afnyttelsen af sine varige Brugsgoder med det nævnte Resultat. I Betragtning af, at Tallet for Brugsydelserne er altfor lille, vil det ses, at en afgørende Forskel mellem to forskellige Samfunds Struktur paa dette lidet ænsede Omraade vil være af stor Betydning for det samlede Resultat. Det samme gælder iøvrigt med Hensyn til Tjenesteydelserne.